

УДК: 378(436:480).00136

КАТЕРИНА ГАВРИЛЕНКО, старший викладач
Національний технічний університет України «КПІ»
Адреса: пр-т Перемоги, 37, Київ, 03056, Україна
E-mail: asdi15@i.ua

РОЗВИТОК ФОРМАЛЬНОЇ АГРАРНОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У КАНАДІ (НА АНАЛІЗІ ПЕРІОДИЧНИХ ДЖЕРЕЛ КАНАДІ У ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ)

АНОТАЦІЯ

У статті зазначено, що одним зі світових лідерів у підготовці фахівців сільськогосподарської галузі є Канада, яка накопичила великий науково-практичний досвід. У роботі простежена роль періодичних видань ХІХ – початку ХХ століття, збережених у бібліотечних фондах Канади, для становлення й розвитку формальної аграрної освіти цієї країни та для популяризації наукових досліджень серед широкого загалу. Окремо наголошується на великій роботі проекту Canadiana зі збереження періодичних видань зазначеного періоду, започаткована канадськими бібліотечними фондами. Завдяки цим матеріалам були проаналізовані основні періодичні джерела і зроблена спроба класифікації аграрних видань зазначеного періоду. Окреслено важливість ґрунтовного аналізу інформаційної ролі існуючих періодичних видань із метою кращого розуміння тих перетворень та змін, які відбувалися в канадській формальній аграрній освіті й проходять в університетському науковому середовищі у наш час, і для більш ефективної підготовки вітчизняних фахівців аграрної галузі. Зазначена важливість детального вивчення збережених періодичних журналів для об'єктивного аналізу стану тогочасної формальної аграрної освіти й її ролі в суспільстві з метою покращення стану підготовки фахівців аграрної галузі в нашій країні відповідно до найкращих історичних зразків і необхідність вивчення накопиченого досвіду для ретроспективного аналізу системи вищої освіти Канади й для подальшого впровадження отриманих результатів у систему вітчизняної аграрної освіти.

Ключові слова: *аграрна школа, аграрний університет, інформаційна підтримка, Канада, професійна підготовка, аграрні періодичні видання, студенти-аграрії, фахівець, формальна аграрна освіта.*

ВСТУП

У наш час в Україні і світі відбуваються значні зміни світового політичного й економічного масштабу, посилення інтеграційних процесів, поглиблення контактів між громадянами різних країн. Одним із результатів цих змін має стати створення ефективної моделі формальної освіти дорослих із метою підготовки конкурентоздатного фахівця. Поглиблення процесів міжнародного співробітництва сприяють прояву інтересу до глибокого вивчення досвіду інших країн. Одним із лідерів у підготовці фахівців сільськогосподарської галузі є Канада, яка накопичила великий науково-практичний досвід. Протягом останніх років в Україні відбувається реформування системи формальної аграрної освіти. Саме тому корисним буде вивчення багатого досвіду Канади з цього питання для покращення стану підготовки аграрного фахівця в нашій країні відповідно до найкращих історичних зразків.

Формальна аграрна освіта дорослих у Канаді пройшла довгу й багату історію розвитку. Канада входить до найбільш розвинених країн у світі не лише в галузі промисловості і технологій, а й у сфері освіти. Етапи цього розвитку відображені в різних джерелах, зокрема великий інтерес для дослідників викликають роботи безпосередніх учасників процесу становлення аграрних навчальних закладів. Серед них слід зазначити провідну роль періодичних видань XIX – початку XX століття як безпосередніх джерел фактичного матеріалу, за яким можна крок за кроком простежити шлях, пройдений формальною аграрною освітою Канади і краще зрозуміти її сучасний стан.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою нашої статті є дослідження та систематизація знань про появу, розвиток і становлення формальної аграрної освіти Канади XIX – початку XX століття шляхом вивчення канадських періодичних джерел тогочасної аграрної наукової преси.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проведений аналіз архівних матеріалів і періодичних видань, монографій та книг із канадських і вітчизняних бібліотечних фондів дозволив обґрунтувати дослідження про розвиток формальної аграрної освіти в Канаді XIX – початку XX ст. та значення цих джерел для наукового доробку вітчизняних та зарубіжних освітян і науковців у покращенні реформування сучасної аграрної освіти в Україні.

Питання появи й розвитку аграрної освіти в Канаді вивчалось багатьма науковцями, серед яких слід виокремити Н. Пиж, П. Шульгу, які досліджували організацію сільськогосподарської освіти у ВНЗ Канади. Аналіз робіт дослідників розвитку вищої школи Канади М. Артиш, Д. Блэйдза, Н. Видишко, Г. Воронки, Л. Карпинської, Н. Муқан, І. Руснака, Л. Сергєєвої та ін. дозволяють визначити основні елементи її структурної організації й особливості професійної підготовки фахівців.

Питання формальної освіти дорослих досліджували, зокрема, Ю. Красильник, Д. Москвін, С. Овчаренко та ін. Як вважає З. Філончук, формальною (загальною і професійною), або інституційною, освітою є освіта, яка здобувається в освітніх установах за навчальними планами та програмами, що відповідають стандартам країни й визначеним вимогам до рівня підготовки, і завершується видачею диплома або атестата [1].

Велике значення для вивчення періодичних джерел Канади має робота канадіани (Canadiana) – коаліції культурних установ і бібліотек Канади, орієнтованої на надання широкого доступу до канадської документальної спадщини у цифровому форматі. Проект працює над збереженням документальної історії Канади та наданням онлайн-доступу до цифрових матеріалів. За підтримки основних інститутів пам'яті канадіана ідентифікує, каталогізує й оцифровує документальну спадщину: книги, газети, періодичні видання, зображення, національно значущі архівні матеріали і поєднує їх у спеціалізовані пошукові бази даних. Спадщина містить найпопулярніші архівні колекції Канади, зокрема близько 60 млн. сторінок мікрофільмованих зображень, серед яких велика колекція аграрних наукових періодичних видань XIX – початку XX ст. Саме завдяки їм стало можливим дослідити процес розвитку аграрної освіти в Канаді [4].

Методологічною основою дослідження є концептуальні засади вивчення педагогічної науки, сучасні теорії масових комунікацій та періодичних видань. У ході дослідження використовувалися такі методи як системно-типологічний, бібліографічно-статистичний, контент-аналіз, функціонально-структурний та жанрово-типологічний.

Аналіз архівних матеріалів зумовив використання методу наукової абстракції, за допомогою якого виділено найбільш суттєві та стійкі риси періодичних видань.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Ранні періодичні видання є безцінним джерелом інформації для дослідників у всіх галузях, оскільки вони передають без скорочень або викривлень реальні факти і погляди наших попередників на різні питання. У канадській колекції архівних матеріалів можна знайти періодичні видання, присвячені широкому колу питань: літературі, медицині, науці й техніці, освіті, сільському господарству, відпочинку і спорту, політиці, релігії, історії, праву, військовій справі, музиці, генеалогії, книгам і видавництвам, економіці, моді, філателії, гумору, психології, транспорту тощо. Багато поетів, письменників, учених та інших видатних людей Канади стали відомими через свої твори, опубліковані в періодичних виданнях. Також цікавою є ретроспектива життя і думок звичайних канадців, їхні листи до редактора, вірші, оповідання та ілюстрації.

Аналізуючи масив періодичних видань Канади XIX – початку XX століття, з'ясуємо, що першими почали виходити такі відомі літературні журнали, як «*La bibliothèque canadienne*» (Канадська бібліотека), 1825–1830, «*The Halifax Monthly Magazine*» (Щомісячний журнал Галіфаксу), 1830–1833, «*The Literary Garland*» (Літературний Гарланд), 1838–1851, «*Les Soirées canadiennes*» (Канадські вечори), 1861–1865, «*The Amaranth*» (Амарант), 1841–1843, «*Montreal Monthly Magazine*» (Монреальський щомісячний журнал), 1831, «*Magasin du Bas-Canada*» (Журнал де Бас-Канада) – перший науковий журнал, 1832, «*Gazette des campagnes*» (Сільська газета) – перший популярний журнал Французької Канади, 1861–1895, і «*The Montreal Museum*» (Монреальський музей), 1832–1834. Останнє видання є першим журналом у Британській Північній Америці, опублікованим жінкою. В архівах також зберігається перший медичний журнал Канади – «*Journal de médecine de Québec/The Quebec Medical Journal*» (Медичний журнал Квебеку), 1826–1827.

Періодичні видання західної Канади, видані до 1920 р., включають у себе: *L'agriculteur* (сільське господарство), 1889–1891, «*Manitoba, Northwest and British Columbia Lancet*» (Ланцет Манітоби, Північного Заходу й Британської Колумбії), 1887–1889, «*Saskatchewan Medical Journal*» (Медичний журнал Саскачевана), 1909–1910, «*British Columbia Law Notes*» (Юридичні новини Британської Колумбії), 1894, «*Diocesan and Parish Magazine, Victoria, B.C.*» (Єпархіальний і парафіяльний журнал, Вікторія, Британська Колумбія), 1887–1892.

Серед періодичних видань 1867–1900 років можна знайти такі, як «*The Canada lumberman*» (Канадський лісоруб), 1887–1904, «*Le naturaliste canadien*» (Канадський натураліст), 1868–1991, «*The Canadian Record of Science*» (Замітки з канадської науки), 1884–1916, «*L'opinion publique*» (Громадська думка), 1870–1883, «*The Canadian Patent Office Record*» (Записи Канадського патентного бюро), 1873–1960, «*The Canadian Pharmaceutical Journal*» (Канадський фармацевтичний журнал), 1868–1984, «*The Illustrated Journal of Agriculture*» (Ілюстрований журнал сільського господарства), 1879–1897, «*Canadian Military Review*» (Канадський військовий огляд), 1880–1881, «*Journal de l'instruction publique*» (Освітній журнал), 1880–1898, «*The Canadian Cricket Field*» (Канадські крикетні поля), 1882–?, «*Vennor's Weather Bulletin*» (Бюлетень погоди у Верноні), 1882–1883, «*The Prairie Illustrated*» (Ілюстрований журнал прерій), 1890–1891, «*The Halifax Philatelist*» (Філателіст Галіфаксу), 1887–1889.

Практично кожен із формальних навчальних закладів Канади, зокрема університети і навіть школи, мав друковане видання або його викладачі вміщували

статті в інших друкованих виданнях, обмінювалися інформацією з іншими навчальними закладами, працювали для популяризації знань про сільськогосподарську галузь серед широких верств населення.

Слід зазначити, що перші спроби відкриття освітніх закладів виникли у зв'язку з необхідністю цивілізувати населення Канади через навчання та навернення в релігію. За часів французького колоніального періоду римо-католицька церква була засновником перших навчальних закладів і відповідала за всі рівні освіти. Цивільна влада цілком підтримувала освітню діяльність церкви. 1635 року єзуїти заснували першу середню школу, створивши програму класичної освіти для шкіл. З часом при школі з'явилися курси для більш талановитих учнів, які започаткували появу закладів вищої освіти на території Канади [2]. Ці заклади були переважно франкомовними.

Першим вищим навчальним закладом англійського зразка був коледж Квінс, заснований у Віндзорі 1789 року, де він розташовувався до 1923 року. Згодом він був переведений у Галіфакс і приєднаний до університету Далхауз [2]. Збільшення кількості канадських університетів відбувалося паралельно зі змінами в системі вищої освіти у Великій Британії в XIX ст. Перші коледжі створювалися за зразком Оксфорда і Кембриджа.

Процес відділення вищої освіти від церковного управління та її перехід під державне управління відбувався дуже повільними темпами протягом декількох десятиліть. Перший цивільний університет був заснований у Монреалі 1821 року. 1867 року в Канаді вже налічувалося 18 університетів. Положення про освіту визначалося конституційним актом 1867 року, який проголосив, що «... в кожній і для кожної провінції, законодавство може у винятковому порядку видавати закони щодо галузі освіти». Цей акт поклав початок децентралізованій системі освіти [3, с. 5]. Відповідно до закону тільки законодавчий орган кожної окремої провінції міг видавати для неї закони, які стосувалися освіти. Тому система вищої освіти Канади має децентралізований характер; конституційна відповідальність за надання громадянам вищої освіти покладена на уряди провінцій і територій. Ці фактори стали своєрідним поштовхом для створення Асоціації університетів і коледжів Канади.

Зародження Асоціації відбулося 1911 року під час першої наради президентів університетів, де обговорювалися спільні питання на засіданні конгресу провідних університетів у Лондоні. Визнаючи необхідність національної організації університетів для обміну інформацією та обговорення спільних проблем, 1915 року керівники університетів влаштували чергові збори, на яких були присутні 26 представників з 18 університетів. 1917 року такі зібрання офіційно стали називатися Національними конференціями канадських університетів і описувалися в джерелах як «голос і совість вищих навчальних закладів Канади» [4].

Утворення формальних аграрних навчальних закладів Канади почалося з Нової Франції. 1670 року при Малій семінарії в Санкт-Йоахімі була заснована так звана промислова школа, яка надавала підготовку в галузі сільського господарства. Це навчання, найімовірніше, було спрямоване на набуття практичного досвіду при шкільній фермі, яка, за описами очевидців, мала гарні пасовища, ліси, велику площу ріллі і 150 голів великої рогатої худоби. Ця програма була започаткована єпископом Лавалем і тривала до 1715 року. Дві додаткові школи, засновані в Квебеку на початку XIX століття, проіснували всього один рік. 1859 року відкрилася школа сільського господарства Святої Анни (Sainte-Anne-de-la-Pocatière), заснована абатом Пілоте, де професором сільського господарства був Еміль Дюме. Вона видавала дипломи після

засвоєння відповідної навчальної програми. 1962 року школа стала частиною факультету сільського господарства Університету Лавала.

Перша англійська сільськогосподарська школа була створена 1874 року в Гелфі (Онтаріо). Навчання в ній тривало один рік і мало практичне спрямування. 1880 року освітня програма навчання була подовжена до двох років і школа змінила назву на сільськогосподарський коледж та експериментальну ферму Онтаріо (ОАС). 1887 року до програми навчання був доданий третій рік, з 1888 року коледж був приєднаний до університету Торонто, і з 1902 року навчання стало чотирирічним.

1885 року була створена школа сільського господарства в Труро (Нової Шотландії), яка через 8 років (1893) розширилася через відкриття при ній школи садівництва в Уолфвілі. Обидві були приєднані до сільськогосподарського коледжу Нової Шотландії (NSAC), який офіційно відкрився в Труро в лютому 1905 року.

Останній формальний сільськогосподарський заклад, створений у XIX ст., був школою сільського господарства Оки, заснованим 1893 року отцями-трапістами абатства Оки. 1908 року він став філіалом Університету Лаваль і змінив назву на сільськогосподарський Інститут Оки. Відомий аграрний коледж Макдональда (Macdonald College), розташований у Квебеку, був збудований та укомплектований на благодійні внески сера Вільяма Макдональда у 1905–1907 роках. Його першим ректором був Доусон, який ще 1864 року опублікував роботу «Перші уроки наукового сільського господарства для шкіл» (*First Lessons in Scientific Agriculture for Schools*).

На початку XX ст., 1905 року на базі зразкового молочного господарства, яке працювало при департаменті сільського господарства Манітоби з 1894 року, був створений сільськогосподарський коледж Манітоби. Факультет сільського господарства провінції Саскачеван був організований 1912 року разом з університетом у місті Саскатаун на землях, придатних для аграрного навчального закладу (тобто мав придатну територію для землеробства та дослідної роботи).

Всі ці навчальні заклади випускали різноманітні навчальні посібники, монографії, друкували статті в наявних тоді періодичних джерелах. Крім того, важливого значення набиравала популяризація аграрних знань серед широкого загалу. Розширення освітньої та консультаційної діяльності було головним обов'язком міністерств сільського господарства провінцій Канади. Освітню роль виконували організації, які проводили короткострокові курси і практикуми, готували бюлетені й прес-релізи для використання фермерами, консультували сільськогосподарських фахівців та спеціалістів із різних виробничих питань. Сільськогосподарський представник певної аграрної школи часто відіграв ключову роль у виявленні проблем на місцевому рівні і при потребі звертався для їх вирішення до науковців-аграріїв. У багатьох випадках представник аграрної освітньої установи співпрацював із науково-дослідними науковими установами провінції у проведенні випробувань нових технологій.

Відповідно до статистичної інформації бібліотечного фонду канадіани у період XIX – початку XX століття в Канаді виходила 21 назва періодичних видань, яка була присвячена питанням науки (5 французькою і 16 англійською мовою), і 14 назв, які безпосередньо стосувалися сільськогосподарської тематики. На нашу думку, цей поділ є досить умовним, оскільки в наукових виданнях можна знайти статті з аграрної справи, а сільськогосподарські часописи писали про останні наукові досягнення. Навіть видання масового або розважального характеру могли містити серйозні наукові статті.

Щоб проілюструвати цю думку, можна назвати журнал «La bibliotheque canadienne, ou, Miscellanees historiques, scientifiques et litteraires» (Канадська

бібліотека або Історичний, науковий і літературний збірник). Це видання не увійшло до класифікації бібліотечного фонду канадіани як наукове, оскільки на його сторінках, крім наукових, були надруковані статті з історії й літератури. Хоча, досліджуючи науковий спадок країни, не можна оминати подібні видання. Зокрема, у випусках за 1825 рік вміщені публікації про останні наукові відкриття в архітектурі, економіці (сільської економіки також), хірургії, ботаніки, мінералогії, топографії, природних наукових феноменів, освіти тощо. Також друкувалися бібліографічні матеріали, описи життя, зразки поетичне творів, анекдоти, провінційні новини. Протягом низки номерів друкувалася історія дослідження Канади, описувалися мінерали, окремі зразки рослинного світу (1635 р.), у кожному номері друкувалися статті про історію країни, її природу, клімат і територію. Цей щомісячний журнал ділився на томи, кожен із яких складався з шести номерів, нумерація починалася з першого номера і в кожному наступному продовжувалася, збільшуючись із номера в номер (так, перший номер за 1825 рік мав 36 сторінок, тому другий номер починався з 37-ї сторінки і т.д.). Кожен том вміщував 6 номерів, крім дев'ятого, який, починаючи з липня 1829 року, виходив уже двічі на місяць до кінця свого існування у червні 1830 року (всього 24) [5].

Усі аграрні періодичні видання Канади XIX – початку XX століття можна представити у таблиці 1.

Таблиця 1

Аграрні періодичні видання Канади у XIX – на поч. XX ст.

№ з/п	Назва	Період виходу	Кількість існуючих номерів	Місце випуску	Мова видання
1.	Gazette des campagnes	1861–1956	1381	Квебек	Французька
2.	Le bulletin de la ferme	1913–1936	74	Квебек	
3.	L'agriculteur	1857–1862	59	Монреаль	
4.	La semaine agricole	1869–1872	118	Монреаль	
5.	Journal de l'agriculteur et des travaux de la Chambre d'agriculture du Bas-Canada	1857–1858	12	Монреаль	
6.	Revue agricole, manufacturière, commerciale et de colonisation	1861–1868	83	Монреаль	
7.	Lower Canada agriculturist	1861–1867	45	Монреаль	Англійська
8.	La culture	1876	2	Монреаль	Французька
9.	La revue agricole	1875–1876	8	Квебек	
10.	Journal d'agriculture, et procédés de la Société d'agriculture du Bas-Canada	1848–1853	64	Монреаль	
11.	The farmer's journal and transactions of the Lower Canada Board of Agriculture	1853–1861	56	Монреаль	Англійська
12.	Journal du cultivateur et procédés du Bureau d'agriculture du Bas-Canada	1853–1857	48	Монреаль	Французька
13.	Agricultural journal and transactions of the Lower Canada Agricultural Society	1848-1853	60	Монреаль	Англійська

Продовження таблиці 1

№ з/п	Назва	Період виходу	Кількість існуючих номерів	Місце випуску	Мова видання
14.	Le glaneur	1836–1837	10	Квебек	Французька
15.	Le journal d'agriculture	1877–1879	16	Монреаль	
16.	The illustrated journal of agriculture	1879–1897	222	Монреаль	Англійська
17.	Le journal d'agriculture illustré	1879–1897	222	Монреаль	Французька
18.	Le journal d'agriculture et d'horticulture	1897–1913	61	Монреаль	
19.	The journal of agriculture and horticulture	1897–1936	84	Монреаль	Англійська
20.	The farmer	1879–18--?	1	Торонто	
21.	Canadian farmers' gazette	1861–18--?	1	Онтаріо	
22.	Canadian farmer	1851–18--?	1	Монреаль	

Як бачимо з наведеної таблиці, більшість з існуючих аграрних видань випускалися протягом недовгого часу, часто навіть точно невідомі роки закінчення їх виходу в світ, і кількість збережених примірників варіювалася від 1 до 1381. За місцем публікації вони найбільше друкувалися в Монреалі (як правило, англомовні видання) і Квебеку (франкомовні).

Слід наголосити на тому, що ґрунтовний аналіз аграрних видань кінця XIX – початку XX століття Канади з точки зору їх впливу на розвиток і становлення закладів формальної аграрної освіти досі не проводився. Накопичений багатий досвід цих часописів є, безсумнівно, важливим для вивчення, оскільки вміщені в них матеріали є безцінним джерелом для ретроспективного аналізу системи вищої освіти Канади і для подальшого впровадження отриманих результатів у систему вітчизняної аграрної освіти й науки.

ВИСНОВКИ

Таким чином, як свідчать описані факти, у XIX – на початку XX ст. періодичні друковані видання Канади, зокрема аграрні часописи, були важливими засобами підтримки розвитку формальної аграрної освіти в країні й поширення і популяризації сільськогосподарських знань.

Слід зазначити, що велика робота зі збереження періодичних видань зазначеного періоду була започаткована канадськими бібліотечними фондами і проводиться до сьогодні, але всі ці матеріали потребують ретельного вивчення й подальшої систематизації. Зокрема, їхній вплив на розвиток аграрної освіти ще не досліджувався й систематичне вивчення цього питання українськими дослідниками досі не проводилося. Саме тому вважаємо, що слід продовжити роботу над вивченням, систематизацією та узагальненням знань про розвиток канадської аграрної преси кінця XIX – початку XX століття, оскільки зібраний нею досвід є важливим для сучасної системи вітчизняної аграрної освіти й підготовки майбутніх висококваліфікованих фахівців.

Перспективи подальших досліджень канадської аграрної преси кінця XIX – початку XX століття полягають у розробленні методично обґрунтованих підходів до покращення професійного становлення фахівців вітчизняної аграрної галузі, оскільки в сучасному світі зростає усвідомлення того, що без здійснення реформування

аграрної галузі відповідно до найкращих вітчизняних і закордонних зразків неможливо здійснити підготовку сучасних конкурентоспроможних аграрних фахівців. Саме тому вивчення збережених джерел канадської аграрної преси зазначеного періоду становить значний дослідницький інтерес і варте подальшого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Філончук З. В. Структура освіти дорослих / З. В. Філончук // Освіта дорослих: енциклопедичний словник / За ред. В. Г. Кременя, Ю. В. Ковбасюка; [упоряд.: Н. Г. Протасова, Ю. О. Молчанова, Т. В. Курінна; ред. рада: В. Г. Кремень, Ю. В. Ковбасюк, Н. Г. Протасова та ін.] ; Нац. акад. пед. наук України, Нац. акад. держ. управ. при Президентові України [та ін.]. – К. : Основа, 2014. – 496 с.
2. Audet L. The French heritage / L. Audet // D. Wilson, R. Stamp, & L. Audet Canadian education: A history. – Ontario : Prentice-Hall of Canada, 1970. – P. 2–23.
3. Axelrod P. The Promise of Schooling: Education in Canada, 1800–1914. – Toronto : University of Toronto Press, 1997. – 155 p.
4. Early Canadiana Online [Electronic Resource] // Canadiana.org 2010–2016. – 2016. – Mode of access : <http://eco.canadiana.ca>. (retrieved 27.01.2016) – Назва з екрана.
5. La bibliotheque canadienne, ou, Miscellanees historiques, scientifiques et litteraires [Electronic Resource] // al : M. Bibaud. – 1825–1830. – Mode of access : http://eco.canadiana.ca/view/ooi:hm.8_06164 (retrieved 27.01.2016) – Назва з екрана.